

ni antologija angl. lirike v prevodih, kakršnakoli antologija že, nego je Griša prevedel, kar je njemu pelo in kar je šlo v račun tipu ritma njegove poezije. Izbiral in nabiral je originale tu in tam, res nekonvencionalno s stališča antologij, pa zato bolj konvencionalno in obrabljeno s stališča pesmi. So to z majhnimi izjemami same lirične miniaturre v pozlačenih okvirčkih in z nedolžnimi čuvstvi, recimo lirika osnovnih beril; ali to, kar je Koritnikova originalna pesem.

Prevajal je Koritnik dobro. Zelo vestno in mnogokje duhovito. Lepi kosi so Otrokova prva žalost (14), Whitmanove pesmi, ki so lepo prestavljene (nekaj verzov je K. okrnil), Krokcar (55), Annabel Lee (58), Jezerski otok Innisfree (54), Ovca in janjčki (56) in še nekatere. A tudi ostali prevodi so čedni izdelki, dasi brez bogvekaterih ambicij. Knjiga je v splošnem, če sodimo samo po močnem izrazu Krokcarja in Innisfree, odločno boljša nego Koritnikova originalna produkcija.

R. L.

SRBSKO-HRVATSKO SLOVSTVO

2. Proza*

Od sodobne proze sta najzanimivejši knjigi *Bez mere* Marka Ristića in *Koren vida* Aleksandra Vučoja. V obeh se javlja prvič v naši književnosti pokret nadrealizma, ki je v Franciji povzročil mnogo šuma. Nekako pod vplivom razdetij Freudove psihoanalitične metode se je našla skupina književnikov, ki so v metodi dunajskega zdravnika odkrili uspešne možnosti za nov razmah poezije, ki naj bo — nadrealistična, to je: samogibni izraz žuborenja podzavesti, svoboda misli brez nadzorstva razuma. Ta smer, čeprav se je izrazilo pojavila v francoski književnosti, temelji na tako običih, v človeški naturi danih zakonitostih, da je ne moremo prištevati samo k vrsti senzacionalnih »-izmov«, ampak jo do neke mere priznavati, saj je prav za prav vsaka umetnina v svoji bitnosti nekaka transpozicija sanj, izraz najskritejšega bistva človekovega, ki mora v dnevu pod strogo nadvlado razuma molčati. Stremljenje nadrealistov gre za iskanjem metafizičnega izhoda iz banalne vsakdanjosti, in umetnost je tisto sredstvo, ki daje to sproščenje. Zato naj bo vsaka umetnina skrajno osebna izpoved, seveda izpoved iz tistih globlin, ki jih razodeva sen v vsej svoji zagonetni zakrinkanosti. A Vučo (*Koren vida*) je v svoji knjigi, ki ni ne pesem, ne povest, in vendar oboje, dal tako izpoved. Ta izpoved je mavrično pestra, v izrazu smela, spontana, vsekako čisto nova. Če sprva odtuja, se ji pozneje privadiš, ker te privede na popolnoma drugo ravnino nekega skrajno ostrega opazovanja samega sebe v odnosu do življenjskih pojavov. Ta lirski roman je legenda resničnega življenja, se odigrava v prav skritih globlinah vsakega človeka. Vsebinska? Ali ni sleherni trenutek že ogromna vsebina, noseč v sebi zarodke najtežje drame?

* Aleksandar Vučo: *Koren vida*. S. B. Cvijanović, Beograd, 1928. — Marko Ristić: *Bez mere*. S. B. Cvijanović, Beograd, 1928. — Božidar Kovačević: *Najveći sevap*. S. B. Cvijanović, Beograd, 1928. — Božidar Kovačević: *Sa strana zamagljenih*. Pripovetke. Grupa sarajevskih književnika, Sarajevo, 1928.

»Da li ste bar jednom osetili šta hoću? O, drugovi, hoću, da vas reči moje raskrivate kao strele i potajne misli, koje zapaljujem u zgrčenom pogledu, u drhtavim, razdraženim, zajapurenim ustima. Govorim kao oganj, o drugovi, ... približiću vam se u pomrćini do srca, kao klizavi nož, jer imamo vremena da se zagledamo i ubodemo duboko... do posle ponoći...« »Pričam ti radi poređenja, radi utehe u ovom životu, koji se rasipa u pustinju pepela...« »Kad bih još mogao prozreti odakle dolazi san, odakle to simbolično tumačenje želja?« Že iz navedenih stavkov razvidiš, v katero smer gre beseda, ki skuša biti izraževalka najzamotanejših domislic in asociacij, izvirajočih iz tistega brezna duševnosti, ki se izživlja tudi v konkretnih nočnih sanjah. Dočim je Vučojev slog značilen po preprostosti, iskrenosti izraza in pomanjkanju artizma, je M. Ristić (*Bez mere*) pesnik-stilist, človek skrajno izostrenega okusa, vseznalec in duševni akrobat, ki zna držati v ravnovesju nemir iz razuma z razgibanostjo srca. Njegova neobičajna knjiga je zbirka odsevov iz življenja duhovno intenzivno vzvalovane človeka, ki skuša izraziti alogične prvine svojega bistva. Za zgled te nenavadne proze naj navedem pričetek »Medjudnevnic«:

»Provedi to, što nisi iskazao, u glatkoj ptici. He! probavi tim, što ne smeš reći, u tom treptaju od kristala. Vidim, svakim pogledom, od kuda doleće taj oniks...«

Delo je zares težko čitljivo, ker zahteva od čitatelja globoko poznavanje najrazličnejših pojavov kulture, saj avtor uporablja premnoga slovita imena, historične dogodke, miselne sestave v asociativni zvezi ali pa kot povode za ostra izkresavanja drznih domislic, če ne celo kot ponazoritve. Za čim uspešneje približanje temu svojevrstnemu duhu, ki z vsem žarom in ostroumjem zavrača pozitivizem kot metodo gledanja slabotnih in neprebujenih, je velike važnosti »Pismo g. Ivanu Nevistiću« in poglavje »Stvarnost« v II. delu, kjer se Ristić pokaže kot presenetljiv poznavalec evropske filozofije in literature, pa prav tako tudi kot silno živ, do bistva razpaljen duh, ki se spušča v vse probleme rasti človeške zavesti. Ristićeva knjiga je močno delo, ki sili čitatelja k intenzivnemu sodelovanju, zahtevajoče proste predanosti, svobodne vseh predsodkov.

Medtem ko smo ob Ristiću zaživali v sferi skrajno moderne mentalitete evropskega civiliziranca, nas Božidar Kovačević v svojih »pripovetkah«, ki jih je zbral v knjigo »Najveći sevap«, povede spet v Srbijo, prikazujoč nam burno dejanje in nehanje elementarno čustvujočih ljudi. Vsaka teh povestic vsebuje močan dogodek, ki nam pokaže, do kako viharnih obračunov dovedejo sproščene strasti teh prirodnih junakov, ki se zdijo po ogromnosti svojega srčnega življenja, še ne oslabei po razumarstvu in vzgoji, podobni legendarnim postavam iz narodne pesmi. Kovačevićev svet je ves vulkanično nemiren in viharen, ognjišče najmočnejših tragedij. Kovačević je ta žarišča prikazal v kratkih prizorih, v zgoščenih črticah, ki se odlikujejo po jedrovitem slogu, spominjajočem na preprosto, skoro skopo izdelane slike starih, neznanih upodabljačev. Dasi so motivi vzeti iz vsakdanjega življenja, vendar jih je pesnik prelin iz statičnost legend, ki seveda pripovedujejo temne

in viharne zgodbe. Vsaka ima svoj pričetek v tisti usodni zavozljanosti dogodkov, ki se morajo razvozljati v strašnem uničenju individua, ali kakor pravi avtor sam: »Ali tada se desi jedna od onih retkih, fatalnih slučajnosti što pomere pamet čoveku i uništavaju živote...«, pa bodisi, da je pozorišče v borni čumnati bednega in bolnega studenta, ali v haremu, ali v spalnici, ali v ciganskem šatoru, vsepovsod se razodeva tragična usodnost. Nad vsako teh povestic je avtor napisal primerno geslo, ki že samo meri na mračno vsebino, n. pr.: »Stal sem sredi ljubezenske groze, ki je prav za prav največja groza v življenju«, ali »Ljubezen često prav rada prevleče svoje igre s krvavimi igrami Marsa«, ali »Jaz sem iz rodu tistih Azra, ki mro iz ljubezni«.

Kovačevićeve »pripovetke« nas neposredno vodijo k zborniku bosensko-hercegovinskih književnikov, ki so zbrani v knjigi **Sa strana zamagljenih**. Predgovor tej pomembni zbirki je napisal Jovan Kršić, ki je v zgoščeni studiji predstavil javnosti najznačilnejše zastopnike izrazito regionalne književnosti. To so Ivo Andrić, S. Gjokić, B. Jevtić, Hasan Kikić, J. Kušan, M. Marković, Radvan Tunguz-Perović, Jovan Palavestra, Isak Samokovlija, Milan G. Čurčić, Hamza Humo, Verka Škurlalijić. Zbornik je velike vrednosti, ne morda toliko radi močne umetniške note, pač pa, ker nam nudi razgled po še tako neznanem, a silno zanimivem življenju Bosne in Hercegovine, kjer se družijo, križajo, sekajo, prelivajo in razdvajajo vplivi pravoslavnega, muslimanskega in židovskega sveta. Vsaka teh povesti se odigrava v kakem posebnem okolju, etnografsko in krajevno svojstvenem.

Sicer pa je bistvo, pomen in namen tega zbornika označil najtočneje uvodničar Kršić sam, ki pravi: »Bitniji deo u ovim bosanskim pripovetkama predstavlja rasni epski narativ koji nije u razgranatoj fabuli nego u sintetičnom biografskom razvoju radnje i dogadjanja. Te pripovetke su romani u malom... u njima se obično prati jedna ljudska sudbina u okviru patrijarhalne sredine. Mašta bosanskih pisaca nema dovoljno ekstenzitetu i kombinatorne snage za roman koji bi zahvatio i psihološki ili sociološki prikazao jedan širi kompleks društvenog mehanizma.«

Vse te povestice izdihavajo mračnost, izvirajočo iz težkih prilik in prošlih viharjev, ki so skozi vekove vznemirjali ondoto zemljo. Izmed najmočnejših pripovednikov je Hamza Humo, ki je v »Sevdalijini ljubavi« prikazal vroče erotično doživljanje muslimanke in stasitega Bibra. Samokovljijeva povest o »Židu, ki v soboto ni molil k Bogu«, je mestoma pisana v stilu starih kronik in po svoji lapidarnosti izraza očituje močno umetnost. Jevtićeve »Šume« so razgibane po izredno živem pripovedovanju.

Zbornik je tudi po opremi vzoren in vsebuje tudi mnogo slik, ki prijetno poživljajo to lepo knjigo.

*

Vse omenjene zbirke se vobče odlikujejo po okusni opremi, posebno pa še izdaje založbe Cvijanović v Beogradu, ki je s Krklecem in Ristićem dokazala, da zna in more postaviti na trg knjige, vredne, da si jih tudi mi vzamemo, kar se tiče opreme, tiska in papirja, za zgled in posnemo. Miran Jarc

UMETNOST

Jakopičev jubilejni zbornik. Uredil Fr. Albrecht, opremil ing. arh. Janko Omahen. Izdal Ljubljanski Zvon, založila Tiskovna zadruga, grafično delo izvršila Delniška tiskarna v Ljubljani, 1929.

Zanimiv in pomemben književni pojav! Eden redkih pri nas, kjer se je tiskarski estetiki posvetila tista pozornost, ki jo pri naših izdajah le prevečkrat pogrešamo! Barvasti posnetki v bakrotisku in par enotonskih posnetkov v istem načinu nam predstavljajo tudi nekatera glavnih Jakopičevih del.

Jakopiča umetnika, Jakopiča kulturnega delavca in Jakopiča človeka pa nam zgovorno predstavi besedni del te knjige, katere os tvorijo Jakopičevi avtobiografski mladostni spomini (Napoved spominov), Izidorja Cankarja Jakopičeve skrivnosti in Fr. Mesesnela studija Rihard Jakopič v slovenskem slikarstvu. Mestoma dragoceno dopolnilo tem osnovnim člankom nudijo Ferda Kozaka črtice iz pogovora z mojstrom Jakopičem in Juša Kozaka objava člankov in sodb o slovenski impresionistični moderni iz peres Ivana Cankarja, Otona Župančiča in A. G. Matoša. Izidor Cankar priobčuje končno kronološki seznam njemu znanih Jakopičevih del in seznam spisov R. Jakopiča ter dosedaj objavljenih razgovorov z njim, katerih poznanje je neobhodno tistemu, ki hoče spoznati Jakopičev duševni profil.

Jakopič kot človek nam najsimpatičneje stopi pred oči v svojem lastnem odlomku iz mladostnih spominov. Rojen poet je napisal te dragocene vrstice, ki so nam dokaz, da se pravi umetnik javlja v vseh svojih pojavih, da večna iskra, ki jo je Bog položil vanj, ne izžareva svoje toplote samo na njegovem posebnem izraznem področju, ampak na vsakem, na katerem obvlada vsaj osnovna sredstva. S kakšno toпло ljubeznijo je ožarjen ta mladostni spomin! Vizionarni čar, ki odeva njegove barvne prepesnitve narave, se javlja v nezmanjšani sugestivni meri tudi tu. Kako blizu, kako domače nam je to vse! Vonj čiste nedolžne mladosti bodočega umetnika odeva te slike, med katerimi je najlepša ona, ko gleda samega sebe kot otroka, kako boža ob lepem mesečnem večeru cvetlice na vrtu, steguje roke za metulji in v zamaknjenju pade na kolena. Globlje bi nam nihče ne mogel odpreti pota v dušo umetnikovo, kakor je storil on sam in značilno je, da ga kljub vsi kruti sedanjosti in teži življenja, v katere objem pade iz viška te mladostne vizije, napolnjuje neomajen idealizem v boljše, srečnejše človeštvo, ki ga tako močno podčrta na koncu svojega spisa.

Za razumevanje človeka Jakopiča so važni dalje pogovori z njim, ki jih je priobčil F. Kozak. Slike, ki jo je on sam vzbudil o sebi, deloma prav srečno dopolnjujejo. Kozak nam ga predstavi vselej postavljenega v milje, ki je kakorkoli značilen zanj, kako razlaga svoje umetniško pojmovanje, kramlja o svojih skušnjah in borbah, o umetnostnih strujah, o razmerju do domovine in njenih problemov, modruje o umetniškem poklicu in zopet izven v onem neomajnem idealizmu, ki ga je izrazil v svojih mladostnih spominih. F. K. je te pomenke nekam sistematiziral, zato jim mestoma manjka tista živahnost, ki je tako značilna za Jakopičevo mišljenje in izražanje, vendar mu je treba priznati, da je nelahki